Lukács László

Mindenki karácsonyfája

Újsághír a közelmúltból: „A tüntetéssorozat legszégyenteljesebb pontja az volt, amikor a Parlamentnél felállított 130 szánkóból többet elloptak, megrongáltak és felgyújtottak. A szánkókat az Országgyűlés Hivatala vásárolta, és hátrányos helyzetű gyerekeknek ajándékozta volna azokat. Az agresszív tömegben a Kossuth téri fenyőfa közelében többször elhangzott »gyújtsuk fel a fát!«, majd a fenyőt körülvevő kerítés feldöntése után valaki jól hallhatóan azt kiabálta: gyújtsuk fel a jászolt!" (*Fejér Megyei Hírlap*, 2018. december 17.)

A karácsonyi szimbólumokat megrongáló ellenzéki tüntetők talán nem is sejtették, hogy a nemzet főterén felállított karácsonyfában az amerikai és európai művelődéstörténet évszázados képviselőjét gyalázták meg, a jászolállítás hagyománya Európában közel 800 éves. Utóbbiról 2008-ban, a *Hitel* XXI. évfolyama 12. számában írtam, az alábbiakban a mindenki karácsonyfáját mutatom be.

Elzászban és Badenben, de Brémában is karácsonyfát először a városokban, a céhházakban állítottak a XVII. században. Az iparos polgárok közösségi karácsonyának szimbólumaként indult, majd meggyökeresedett a fejedelmi udvarokban, kastélyokban, udvarházakban, uradalmakban, paplakokban, a családi otthonokban, az óvodákban, iskolákban, árvaházakban, kórházakban, templomokban, kaszárnyákban is. Terjedésének diadalútján egyre inkább a bensőséges családi karácsony jelképévé vált. A XIX. század végétől az Amerikai Egyesült Államok nagyvárosaihoz köthető az a kezdeményezés, amely a karácsonyfának újra közösségi, sőt üzleti, reklám funkciót is adott. A közösségi intézményekben a karácsonyfát csak egy kisebb csoport (óvodások, iskolások, betegek) számára állították. Nagyobb közösség figyelmét vonta magára a nagyvárosok fontos terein, a városháza, a templom előtt vagy a piactéren állított mindenki karácsonyfája. Rendszerint már advent elején felállították, színes villanyégőkkel szerelték fel. Jótékonysági cél is vezérelte állítóit: a szegényeknek, otthontalanoknak, idegenből szakadtaknak, a városon átutazóknak is legyen egy közös, nagy karácsonyfájuk.

LUKÁCS LÁSZLÓ (1950) néprajzkutató, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora.

Észak-Amerikából induló, előbb Európát, majd napjainkra minden földrészt meghódító diadalútját több évszázaddal megelőzi egy távoli, elszigetelt adat. A velencei követ 1503-ban az indiai Kalkuttában a Tamás-keresztények temploma előtt karácsony napján gyertyákkal díszített fákat látott (Walter 1997, 42). Szabadban felállított fáról a lettországi Rigából (Reval) 1510-ből, illetve 1514-ből értesülünk (Wähler 1940, 405). Rigában a „feketefejűek" (*Schwarzenhäupter*), egy kereskedőtársaság tagjai, farsangi és karácsonyi ünnepi együtt ivásaik (*Trünke*) befejeztével két művirágokkal feldíszített fenyőfát vittek a piactérre, ahol azt körültáncolták és elégették (Spamer 1937, 73).

Az első mindenki karácsonyfáját a XIX. század végén New York egyik terén láthatták. Még az első világháború előtt, 1912-ben egy német bevándorló, J. B. Herreshof asszony New Yorkban a Madison Squaren villanyégőkkel felszerelt karácsonyfát állított. Washingtonban 1891-ben állt először karácsonyfa a Fehér Ház kertjében. A Capitolium elé is állítanak (Galler 1977, 30; Wolfram 1965, 54; Weber-Kellermann 1978, 128). Richard Weiss arról tudósított, hogy a magassági rekordot is az Amerikai Egyesült Államok tartja: San Franciscóban 70 méter magas, elektromos világítású karácsonyfát állítottak, amit a kanadai erdőkből hoztak (1946, 172). A Magyar Távirati Iroda jelentésében 2004. december 2-án olvashattuk: New Yorkban a Rockefeller Center hatalmas karácsonyfája ragyog, előtte a Chicago zenekar muzsikál, és emberek korcsolyáznak a híres New York-i épületegyüttes határolta téren, miután ünnepélyesen meggyújtották a fa mintegy 25 ezer égőjét. Ezúttal 72. alkalommal gyulladtak ki a New York-i karácsonyfa fényei. Ugyancsak az MTI tudósítása szerint 2005-ben a Rockefeller Center kilenctonnás, 25 méter magas karácsonyfáját Norvégiából hozták. 2007-ben a Rockefeller Center nyolctonnás, 25,6 méteres karácsonyfáján 30 ezer energiatakarékos égő ragyogott. 2013-ban Michael Bloomberg, New York polgármestere kapcsolta fel a 45 ezer LED-lámpát a 23 méter magas karácsonyfán az ünnepi ceremónia kezdetén a közönség hatalmas tetszésnyilvánítása mellett. A norvégfenyő csúcsát Swarovski híres osztrák ékszerész majd három méter átmérőjű, 250 kilogramm súlyú kristálycsillagával díszítették. A rendezvényen néhány popsztár (Mary J. Blige, Mariah Carey, Kelly Clarkson) énekelt karácsonyi dalokat. A manhattani karácsonyfához január elejéig naponta 750 ezer látogatót vártak. A Rockefeller Center karácsonyfáját 2014. december 3-án állították, 2015. január 7-én bontották le. Pennsylvániából hozták, 85 láb (25,5 m) magas, 45 ezer égővel díszítették. Szépen feldíszített, magas karácsonyfát állítanak a Kodak Theater elé Hollywoodban.

Európa nagyvárosait az első világháború alatt és után érte el a mindenki karácsonyfája. Németországban első ízben, 1924-ben Weimarban világított, majd a gazdasági világválság, a munkanélküliség, szegénység éveiben a nagyvárosok terein gyorsan megszaporodott. A nemzetiszocialista tömegkommunikáció felkarolta, megjelent Münchenben, Berlinben is. Berlinbe 1933-tól a birodalmi megyék (*Reichsgau*) váltakozva küldték a hatalmas fenyőt erre a célra (Wolfram 1965, 55–56; Weber-Kellermann 1978, 128). Érkezett fenyő a Fekete-

erdőből, Felső-Bajorországból, Bayerische Ostmarkból. Közülük a legmagasabb a propagandaminisztérium előtt állt (Spamer 1937, 89). A nemzetiszocialista hatalomátvételt követő évben, 1934 karácsonyán egyedül Berlinben 700 mindenki karácsonyfáját állítottak (Brown 1995, 30). Az Érchegység karácsonyi piramisokat, betlehemeket faragó városkáiban a mindenki karácsonyfája helyét 1935-től a mindenki piramisa (*Pyramiden für Alle*) foglalta el (Spamer 1937, 89). Ugyancsak az 1920-as, 1930-as években terjedt el Németország számos településén, hogy a központi, forgalmas tereken felállított karácsonyfán a helyi cégek, üzletek reklámjait, hirdetéseit is elhelyezték, egyúttal gyűjtő- és elosztóhelyei lettek a téli jótékonysági akcióknak (*Winterhilfswerk*) is. Talán érdemes megemlíteni, hogy a helybeli cégek, üzletek cégérszerű reklámjainak sora egy magas rúdon elhelyezve a főtereken állandósult (pl. Münchenben a Viktualienmarkton, vagy Petershausenben [Oberbayern] a község központjában), de ezeket nem karácsonyfának, hanem májusfának (*Maibaum*) nevezik. Újabban a német települések magyarországi partnertelepülésüknek ajándékoznak ilyen májusfát. Így kapott a Fejér megyei Nagyvenyim a felső-bajorországi Markt Altomünstertől, Lajoskomárom az ugyancsak felső-bajoroszági Haagtól, de itt nem májusfának, hanem mesterségek fájának nevezik. Gánton (Fejér m.) a polgárok saját erőből létesítették. Magyar és német nyelvű táblán erre utaló felirattal: „Mesterségek fája, falunk éke, állíttattuk mindannyiunk örömére." 2014-ben a Vendel napi búcsú alkalmából avatták fel.

A második világháború után, az 1960-as években a jóléti társadalom szintjére jutott Németországban elvékonyodott az a szegény réteg, amely csak a mindenki karácsonyfájának örülhetett. Annál inkább szélesedett a fogyasztói társadalomhoz tartozók rétege, akik számára az áruházak tetején vagy parkolójában, a benzinkutaknál elhelyezett karácsonyfák már advent első hetétől jelezték a karácsonyi vásár kezdetét. A jómódú házak előkertjébe, erkélyére is kivilágított karácsonyfa került, mintegy az egykori tisztaszoba intim, családi karácsonyfájának ellenpontjaként, a karácsonyi ünnepkör hirdetőjeként advent első vasárnapjától vízkeresztig. Ugyanakkor a jólétben is 1945-től 1990-ig fennállt a német nemzet fő gondja, a kettéosztottság. A német–német határnál (*Zonengrenze*) minden évben hatalmas karácsonyfákat állítottak, fényük messze bevilágította a megosztott Németországot (Pinzl–Tögel 1968, 76–78). „Két karácsonyfa és egy sorompó" címmel olvashatták a megosztott Berlinből küldött jelentést a *Badische Zeitung* lapjain 1958. december 23-án. A nyugati Hermsdorf és a keleti Glienicke közötti sorompó elé a nyugatiak tíz méter magas, villanyégőktől sugárzó karácsonyfát állítottak, csúcsán a fénylő betlehemi csillaggal. Válaszul másnap reggel a keletiek még több égővel, öt méterrel magasabb karácsonyfát telepítettek vele szembe. Néhány éjszaka a két konkurens bevilágította a zónahatárt, mígnem egy reggel a keleti oldalon fejszével felfegyverkezett munkások jelentek meg, és több mint két méter magasságig levágták a büszke fenyő alsó ágait. Úgy ítélték meg, hogy a karácsonyfa takarásában a menekülni szándékozók könnyebben átmászhatnak a határkerítésen, a rendőrök nem észlelik őket.

Berlin minden kerületében van mindenki karácsonyfája. A Gendarmenmarkt karácsonyi vásárának központjában állítják fel a legpompásabbat: 2013-ban a közeli Oranienburg (Brandenburg) város ajándékozta a szövetségi fővárosnak. Ötezer égőjével bevilágítja az egész teret, a Konzerthaus portikuszának magas oszlopai között a nagy tükörgömbön csillámlik a fénye. Hozzá hasonló karácsonyfa áll adventben a Reichstag előtt. Mindkettőről egész évben kapható képeslap. Münchenben a Marienplatzon a városháza elé állítják. Évenként más alpesi helység ajándékozza a bajor fővárosnak a hatalmas fát, amely sugárzó központja, jelképe a karácsonyi vásárnak. 2013-ban az Ammergaui-Alpokból, Bad Kohlgrub községből érkezett Münchenbe a 80 éves, 27 méteres, 7,5 tonnás fenyő, amit 2500 égővel szereltek fel. Frankfurt am Mainban a gótikus városháza (*Römer*) előtti téren (*Römerberg*) tartják adventben a hagyományos karácsonyi vásárt. Itt áll a hatalmas mindenki karácsonyfája, amit 2008-ban Linzből kaptak, ötezer energiatakarékos izzóval világították ki. Regensburgban és Göttingenben is a régi városháza előtt, a karácsonyi vásárban kap helyet. Freiburgban több ponton is állítanak mindenki karácsonyfáját: a főpályaudvarnál, a Schwabentornál és a Martinstornál. A főpályaudvar épületében a karácsonyi időszakban utazók fából faragott, sokalakos betlehemet is láthatnak.

Bázelben a székesegyház (*Münster*) előtt áll a két emelet magasságú mindenki karácsonyfája. Zürichben évről évre a régi főpályaudvar indulási csarnokába kerül, ahol a karácsonyi vásárt tartják. Ez Európa legnagyobb fedett karácsonyi vására, több mint 170 elárusítóhellyel, karácsonyfáján Swarovski díszei csillognak. A Svájci Államszövetség fővárosában, Bernben az előkelő Bundesplatzon áll. 2010 decemberében az Oberschrot im Sensebezirkből érkezett 14 méter magas fenyőn 160 energiatakarékos LED-lámpa világított.

Svájcban a mindenki karácsonyfáját az 1930-as években kezdték állítani a városok jól látható, forgalmas pontjára. Számos helységben a közösség kifejezőjének tartják, máshol csak reklámcélokat szolgál. Bázelben, Steinben, Zürichben lábazatába reklámkirakatokat helyeznek el. Surseeben, Zugban a városszépítő egyesület, máshol a helyi önkormányzat állíttatja (Geiger–Weiss 1959, 41).

Ausztriában az első mindenki karácsonyfáját az első világháború idején Feldkirchenben (Vorarlberg) állították (Fochler 1971, 190). Az *Osztrák Néprajzi Atlasz* anyagának kérdőíves gyűjtése idején, 1955/56-ban 637 helyről jelezték vissza a mindenki karácsonyfáját, ami a kutatópontok egyharmada. Mivel a mindenki karácsonyfája először a városokban jelent meg, ezért a téma szempontjából az osztrák városokban 1957-ben végzett gyűjtés eredménye is fontos. A 133 városból csak 11 kisvárosban nem állítottak mindenki karácsonyfáját, 5-ből pedig hiányoznak az adatok. Tehát Ausztriában is a városoké volt a kezdeményező szerep a mindenki karácsonyfája meghonosításánál. Ausztriában két felállítási hely különült el: 1. Városokban döntően köztérre került (115 helységből 95-ben). 2. Falvakban egyértelműen a háborús emlékműhöz állított karácsonyfák vannak többségben (403 helységben került ezek mellé, 209-ben köztérre, 25-ben egyéb helyekre). Ennek alapján két különböző funkciójú karácsonyfával

számolhatunk a közterületen. Falvakban a két világháborúban elesettekre való emlékezés a cél. A háborús emlékművekhez állított karácsonyfák így a sírokra helyezett fácskákkal rokoníthatók. Városokban a köztérre állított, reprezentatív karácsonyfa pedig az Amerikából átvett mindenki karácsonyfájával azonos. A háborús emlékművekhez állított karácsonyfák korábban megjelentek: 1918–1945 között 75 kutatóponton már ott álltak, nyilvános téren csak 41-en.

A Lamberg grófok temetkezési kápolnája elé a stájerországi Ilz temetőjében már 1912-ben állítottak karácsonyfát (Walter 1997, 42). Linz temetőiből 1918-ból ismerjük a sírokra helyezett apró karácsonyfákat (Fochler 1971, 190). A sírokra helyezett kis fácskák helyett is állíthatnak a temetőben egy nagy, közös karácsonyfát. Altausseeben (Stájerország) a hatóságok és az erdőigazgatóság megtiltotta a sírokra helyezendő fácskák vágását. Helyette egy nagy, közös karácsonyfát állítanak a temetőben. Innsbruckban ezt a ravatalozó mellé helyezik el. A temető látogatói annyi szál gyertyát hoznak magukkal, ahány halottjuk emlékét őrzik a családban, a karácsonyfára tűzik, és meggyújtják (Wolfram 1965, 53). Állítanak karácsonyfát a tavak, a folyók és a hegyek áldozatainak emlékére is. Így a sportbúvárok Linzben a Weikerlsee, az Osztrák Vízimentők Gmundenben a Traunsee mélyére merülnek le a kis karácsonyfával. A Gmundeni Hegyimentők a negyedik adventi vasárnapon karácsonyfát visznek a Pyramidenkogel csúcsára (Fochler 1971, 191–192).

Az önkormányzati karácsonyfák közül kiemelkedik a szövetségi fővárosban, Bécsben a városháza elé állított mindenki karácsonyfája. Bécs számára a hatalmas és szép formájú fenyőfát 1959 óta minden évben egy osztrák tartomány ajándékozza, amivel kötődését is kinyilvánítja. A gondolat Wenedig karintiai tartományfőnöktől származik, aki bécsi látogatásakor egy hatalmas fenyőt küldött a fővárosba a Dráva menti erdőkből, ami az első lett a tartományok által ajándékozott karácsonyfák sorában. Salzburg 1960-ban, Felső-Ausztria 1961-ben, Stájerország 1962-ben, Burgenland 1963-ban, Alsó-Ausztria 1964-ben, Tirol 1965-ben ajándékozta a bécsi karácsonyfát. Utóbbi egy 25 méter magas ezüstfenyő volt, amelyen 800 égő sugározta a fényt. Az előző évi, 34 méter magas vörösfenyőt a Lunz am See (Alsó-Ausztria) környéki erdőkből hozták. 1973-ban ismét Alsó-Ausztriára került a sor, ekkor a Waldviertel területéről küldték a fenyőt a fővárosba. Már a szállítás, amit pl. 1965-ben az osztrák szövetségi hadsereg utász alakulata végzett, önmagában is ünnep. A sofőröket és a kísérőket az út mentén éljenzik, ünneplik, megajándékozzák. Bécs város határánál a fát ünnepélyesen köszöntik a városháza képviselői, számos bécsi polgár is. Az ajándékozó tartomány főnöke jelen van a szállításnál népviseletbe öltözött csoportokkal együtt. Viszonzásként tavasszal a szövetségi főváros, a Bécsi Szimfonikusok részvételével, koncertet rendez abban a tartományi fővárosban, ahonnan a karácsonyfa érkezett (Wolfram 1965, 54–55).

Korábban, a két világháború közötti időszakban, a bécsi Operaház előtt állt a mindenki karácsonyfája. Alatta gyűjtötték a téli jótékonysági segélyezéshez (*Winterhilfe*) az adományokat (Wolfram 1965, 54).

Természetesen a tartományi fővárosokból és a többi osztrák városból sem hiányzik a mindenki karácsonyfája. Grácban évente a Vaskapu tér (*Platz vor dem Eisernen Tor*) ad helyet az óriási fenyőnek (Lohberger 1961, 125). Párja a gráci Főtéren (*Hauptplatz*) János főherceg szobránál áll. Utóbbiról képeslapot is adtak ki. Linzben az 1920-as évek közepén, valószínűleg 1927-ben került első ízben a Szent Család temploma elé (Gaigg 2001, 3). 1937 adventjén Linzben már nyolc helyen világított a fénye: a Fő téren, a Szent Család temploma előtt, a Jézus Szíve templomnál, a Hinsenkamp téren, a Barbara temetőben, a pályaudvar előtti téren, az evangélikus és az ókatolikus templomoknál. 1960 óta minden esztendőben Felső-Ausztria más-más tartományi negyedéből (*Landesviertel*) kapja a fenyőfát, amit a Fő téren, a Szentháromság-szobornál állítanak fel (Fochler 1971, 190–191). Salzburgban hagyományosan a Residenzplatz karácsonyi vásárának látványossága a mindenki karácsonyfája. 2013-ban egy szombatra virradó éjjelen a Xaver-vihar eltörte a frissen felállított fát. Négy napon beül egy 90 éves, 21 méter magas fenyővel pótolták Max Mayr-Melnhof erdőuradalmából (*Antheringer Au, Untersberg*) pótolták, aki már második alkalommal ajándékozott karácsonyfát Salzburgban. Melk számára minden évben más községből ajándékozzák a karácsonyfát ünnepség keretében, a hozzá tartozó kistérségből (*Katastralgemeinden*) (Galler 1977, 30). A Bécs melletti Mödlingben 1945 óta állítanak mindenki karácsonyfáját. Wolkersdorfban (Alsó-Ausztria) felállítása december 6-ához, Nikolaus és Krampus bevonulásához kötődik. Itt a városháztérre állított nagy karácsonyfát az ifjú vállalkozók ajándékozzák a lakosságnak (Galler 1977, 30). A burgenlandi Nagymartonban (Mattersburg, Sopron m.) minden esztendőben a Rendezvény téren (*Veranstaltungsplatz)* zajlik a karácsonyi vásár. 2013-ban már november 22-én felállították itt a mindenki karácsonyfáját, a szikrai (Sieggraben, Sopron m.) Karl Bauer ajándékát. E délutánon az árusok alacsony, önköltségi áron kínálnak puncsot, teát, forralt bort és édességeket. A bevételt jótékony célokra ajánlják fel.

Ausztriában is állítanak karácsonyfát az üzlethelyiségekben, bankokban, gyárakban, december elejétől január közepéig számtalan feldíszített fenyőfa látható. Az 1960-as évektől a családi házak előkertjeinek fenyőfáját is kivilágítják ebben az időszakban. Werner Galler, az alsó-ausztriai tartományi múzeum munkatársa 1976-ban egyedül Weidlingbachban 18 kivilágított kerti fenyőfát számolt meg (Galler 1977, 30).

Az előkerti, udvari, utcai fenyőfák adventi kivilágítása a nyugati határ menti magyarországi településeken is megjelent. Nardáról (Vas m.) Horváth Sándor számolt be róla 2005-ben elhangzott előadásában: „A szokás bevezetői Nardán az 1956-ban Németországba távozott rokonokat meglátogatva látták a kivilágított fákat, s először nagyméretű, színes izzókból – diszkó-lámpákból – barkácsoltak össze egy égősort. Tavaly már szinte minden olyan háznál világítottak a kültéri karácsonyfaégők, ahol van a háznál fenyőfa. A példát követte a helyi önkormányzat is, s előbb házilag barkácsolt égősorral, néhány éve pedig bolti késztermékkel világítják ki advent idején a plébániatemplom melletti óvoda előtti karácsonyfát" (Horváth 2012, 304).

A frissen megalakult Csehszlovákiában az első világháború után kezdtek nagyméretű karácsonyfát állítani a nagyvárosok főterein a szegény és árva gyermekek számára. Kezdeményezője Rudolf Těsnohlídek (1882–1928) cseh író volt. Egy koppenhágai karácsonyi ünnepség, valamint egy kirándulás hatására: az 1919-es év végén a Brünn melletti Bílovicében egy elhagyott csecsemőt talált az erdőben. Těsnohlídek ötlete nyomán első alkalommal 1924. december 13-án ragyogott fel a brünni Szabadság téren (*námestí Svobody*) a köztársaság karácsonyfája (*vánoční strom republiky*), előtte magas rúdon a Csehszlovák Köztársaság állami zászlójával. A fenyőfát bílovicei fiatalok szállították oda. Az 1930-as években Pozořicéből hozták. Búcsúztatása, majd felállítása Brünnben ünnepi keretek között zajlott. Pilsenben 1925-ben jelent meg a közösségi karácsonyfa a karácsonyi vásárban. A XX. század második felében a cseh nagyvárosokon kívül a kisebb városokban, sőt a falvakban is kezdtek mindenki karácsonyfáját állítani. Ma a fa körül, amely gyakran élő és jól kifejlett, a karácsonyi ünnepek előtt kulturális programokat rendeznek (Jančár 2000, 193; Brouček–Jeřábek 2007, III. 1113; Večerková–Frolcová 2010, 264–265).

Dániában az első mindenki karácsonyfája Koppenhágában, a városháztéren világított 1915-ben, Norvégiában, az Oslói Egyetem előtt 1919-ben. Norvégia már a második világháború előtt fenyőfát ajándékozott erre a célra Izlandnak, amit azóta is minden évben megismétel. Reykjavíkban állítják föl. Londonban a Trafalgar téren felállított fenyőfát 1947 óta szintén Norvégia ajándékozza. A barátságfa alatt norvég néptánccsoportok énekelnek, táncolnak (Wolfram 1965, 54–55). Ennek következtében az angol köztudatban a karácsonyfa erősen összeforrt Norvégiával. Amikor 2005 nyarán az Oxfordhoz tartozó Kidlingtonban házigazdámat, Michal Daglest (szül. 1950) faggattam a karácsonyfáról (Mióta van karácsonyfa Angliában? Ki hozta be? Honnan?), ezt válaszolta: *Queen Victorian times. From Norway. Spouse from Norway.* (Viktória királynő idejéből. Norvégiából. Házastárs Norvégiából.) Köztudomású, hogy a karácsonyfát Angliában Viktória királynő németországi származású férje, Albert Sachsen-Coburg-Gotha hercege honosította meg, de a mai tömegkommunikációban ezt ritkábban említik, mint Norvégia ajándékát, a barátságfát. A fát már hónapokkal korábban gondosan kiválasztják az Oslo környéki erdőkben, majd novemberben kisebb ceremónia közepette, a norvégiai brit nagykövet, Westminster és Oslo polgármesterei jelenlétében kivágják. Az általában 20-25 méter magas, 50–100 év közötti fenyőt a Tor Hajózási Vállalat ingyen szállítja át az Északi-tengeren a szigetországba. Korábban megesett, hogy az angol vámtisztviselők illetéket akartak kiszabni a norvég karácsonyfára, ami hatalmas felháborodást váltott ki. A gigászi fenyőt december elején a Trafalgar téren úgy cövekelik előre elkészített talapzatába, hogy tartókábelek nélkül, szilárdan álljon még erős szélben is. Norvég szokás szerint csupa fehér színű égő világít ágain. Tövéhez betlehemet állítanak, előtte az üdvhadsereg fúvószenekara játszik zsoltárokat, vagy amatőr kórus énekel karácsonyi dalokat, rázzák a perselyt. December első csütörtök estéjén nagy ünnepség keretében kapcsolják be díszvilágítást. Előfordult, hogy a norvég miniszterelnök avatta fel

a fát. Az avatást hagyományosan norvég ingyen koncert követi a tér sarkán magasló *St. Martin of the Fields* (Mezők Szent Mártona) plébániatemplomban. A fa egészen a karácsonyt követő 12. éjszakáig ékesíti a Trafalgar teret, majd díszeit leszedik, a fát feldolgozzák, komposztálják. Londonban karácsonyfa várja a Harrods áruház vásárlóit is, amely a főbejárat fölötti konzolon áll.

Stockholmban az östermalmi piactéren (*Östermalmstorg*), a Hedvig Eleonora-templom előtt tartják a karácsonyi vásárt, amelynek közepén emelkedik a mindenki karácsonyfája, s ahol karácsonyfát is árulnak. Finnországban először 1893-ban Tampere főterén állítottak kinti karácsonyfát a piactéren *(Keskustori*), Viipuriban 1899-ben, Turkuban 1900-ban (Karjalainen–Korhonen–Lehtonen 1989, 23; Talve 2000, 189). Amikor a karácsonyfa már a szegények otthonaiban is megjelent, nem állítottak fel kinti karácsonyfákat, csak az 1930-as évektől kezdve újra, az Amerikai Egyesült Államokból elterjedt mindenki karácsonyfája mintájára. Helsinki központjában a Szenátustéren (*Senatintori*), II. Sándor cár szobra közelében állítanak egy hatalmas fenyőt, kinti karácsonyfát.

Turkuból Shimizu Kensuke japán hallgató karácsonyi témájú diplomamunkájából értesülünk a mindenki karácsonyfájáról. E szerint az európai adatközlők hajlanak arra, hogy a piactéri karácsonyfát mesterkéltnek, kellemetlennek lássák, viszont a turkui katedrális hatalmas karácsonyfáját valódinak, kedvesnek, szépen elkészítettnek tartják (Kensuke 2005, 31).

Észtországban is az 1930-as években jelent meg a városi köztereken a mindenki karácsonyfája. Falvakban csak az 1970-es évektől vált népszerűvé. Parkokban, kertekben élő fenyőket is kivilágítanak adventben színes villanyégőkkel. Sok család, baráti társaság hódol annak a hagyománynak, hogy az erdőben egy fenyőt kiválasztanak, ágain gyertyákat gyújtanak (Hiiemäe 1998, 287).

Angliában nem csupán Londonban, hanem más településeken is állítanak mindenki karácsonyfáját. Oxfordban a Carfax-toweren kívül, azzal szemben a nagy óránál, Kidlingtonban a bevásárló központban, az utcán áll. Bourton-on-the-Waterben (*Gloucestershier*) igazi látványosság. A községet a belterületén több ágra szakadó Windrush folyó révén Cotswolds Velencéjének (*Venice of the Cotswolds*) nevezik. Cotswolds ugyanúgy figyelemre méltó táji-történeti csoportja Angliának, mint nálunk az Őrség vagy a Balaton-felvidék (Jones 1997; Talbot–Whiteman 2000). Bourton-on-the-Waterben a kereskedelmi kamara a folyóban állít karácsonyfát minden évben. A magas, kivilágított karácsonyfa fénye gyönyörűen visszatükröződik a folyó vizében. Fényei december elsejétől január ötödikéig égnek, de a hivatalos gyertyagyújtásra december első péntekén, este 6 órakor kerül sor, akkor kezdődik Viktória kori jelmezekben az éjszakai vásárlás. A csodálatos fényekkel kivilágított faluban a helyiek Viktória kori divat szerinti kosztümökben várják a vásárlókat gazdag ajándékkínálattal, a kávéházakban, kocsmákban, éttermekben ételekkel, italokkal. Bourton-on-the-Water folyóra telepített mindenki karácsonyfájáról képeslapot is árulnak, fényképe a község idegenforgalmi tájékoztató füzetébe is bekerült. 2013-ban Doverben a csalagútban, Nottinghamben a vasúti pályaudvaron, Sheffieldben a főtéren

és a vasúti pályaudvar csarnokában, Manchesterben az autóbusz-pályaudvaron láthattunk mindenki karácsonyfáját.

Gibraltárban a város karácsonyi fényeit 2014-ben november 21-én, a fények ünnepén kapcsolták fel. A mindenki karácsonyfáját a parlament előtti téren (*John Mackintosh Square*) állítják fel. Tirana karácsonyfája az albán főváros főterén emelkedik.

Olaszországban a karácsonyfával szemben még mindig a karácsonyi jászol az uralkodó, de a Vatikánban, amely az Alpoktól északra levő karácsonyfás országok katolikus egyházainak is központja, már a karácsonyfa is elfogadott. II. János Pál pápa utolsó karácsonya előtt, 2004 egyik decemberi vasárnapján az úrangyala imádsága keretében a karácsonyfa és a jászol jelentőségét méltatta. A Magyar Távirati Iroda jelentése szerint: A legfontosabbként a jászolt emelte ki Karol Wojtyla, aki a vatikáni bazilika előtti téren is felállított – 33 méter magas, s már feldíszített – karácsonyfa hagyományaira és jelképeire is utalt: az örökzöld fa életet szimbolizál télvíz idején, az ajándékok és adományok is e fa tövéhez kerülnek. A XX. század első feléhez viszonyítva óriási változás ez a karácsonyfa megítélésében. Még 1935-ben is, az olasz kormány karácsonyfa-árusítást megtiltó rendelete kapcsán, a Vatikán hivatalos lapja, az *Osservatore Romano* a karácsonyfa-állítást pogány természeti szokások maradványának, egzotikus és pogány divatnak, protestáns divatnak nevezte. Korábban katolikus egyházi körökben szabadkőműves szokás kifejezéssel is illették (Mantel 1975, 30). A mai helyzetről Sárközy Júlia tudósított: „December 25-én ismét a Szent Péter tér az Örök Város középpontja: a barokk oszlopcsarnok gyűrűjében, az obeliszk jobb oldalán magasodik a hatalmas karácsonyfa, mellette a ház nagyságú jászol. Ide jönnek délben a családok, ide hozzák a római szülők a gyerekeket kezükben legkedvesebb ajándékaikkal, amelyeket Olaszországban december 25-én reggel találnak meg a fa alatt" (2005, 2).

A Szent Péter-templom előtti téren felállított életnagyságú, sokalakos jászol mellett ott áll a karácsonyfa is, amit minden évben más ország ajándékoz a Vatikánnak. Felállítását II. János Pál pápa kezdeményezte 1982-ben. A harmadik évezred első vatikáni karácsonyfáját Románia ajándékozta, a székelyföldi Gyergyótölgyesről. A Szent Péter téren 2001-ben felállított, 21 méter magas jegenyefenyő feletti magyar büszkeségünket beárnyékolta az a bizánci mohóság, ahogy a román ortodox egyház és a román politika kisajátította a székelyföldi erdőből történt ajándékozás emberi érzéseit, örömeit. Az ezzel kapcsolatos problémákat cikkében Botos László összegezte: „A valamikor színtiszta magyar, ma egyharmad arányban magyarok lakta Gyergyótölgyes római katolikus és protestáns papjainak és híveinek nehezen gyógyuló lelki sebeket okozott, ami ezután következett… Kivágták a kiszemelt fát, amelyet aztán jól megtervezett ceremóniával felszentelt és megáldott a Hargita és Kovászna megyei – néhány évvel ezelőtt Csíkszeredába betelepített – ortodox püspökség elöljárója. A római katolikus és protestáns egyház papjai közül senki sem kapott meghívást, így egyikük sem találta ildomosnak megjelenni a karácsonyfa megáldásán, noha

lelkükben végigkísérték az útját a Vatikánig. A kivágott fa helyére az ortodoxok keresztet állítottak, és azt felszentelték, egyben „jó jelnek" minősítették. A tölgyesiek azon kérdésére, hogy miért nem lehetett legalább egy magyar Miatyánkot elmondani a karácsonyfa megáldásánál, a jelen levő román ceremóniamesterek azt a választ adták, hogy a Hargita megyei prefektúra (kormányképviselet) irányít mindent, s nem sérthetik meg az előírásokat. A tölgyesi és környékbeli magyarok számára nem elfogadható a magyarázat, szerintük az ortodox egyház és a román hatalom kisajátító, kiszorító gesztusa nem szolgálja a megbékélést és az ökumené szellemét. Emiatt a tölgyesi és környékbeli magyarok számára nem jelenthet jó jelt az ezeréves határtól mindössze egy-két kilométernyire, az innenső oldalon, a Csutakos nevű erdőrészen állított ortodox kereszt. A kivágás után a 21 méter hosszú karácsonyfa mellett kéttucatnyi kisebb fát is küldtek a Vatikánba, a pápai lakosztályban és a kihallgatási teremben is gyergyótölgyesi karácsonyfákat állítanak. Az óriásfenyő vatikáni felszentelésénél a tervek szerint jelen lesz Ion Iliescu román államfő, aki a saját bevallása szerint szabadgondolkodó" (Botos 2001, 1).

A *Magyar Kurír* közleményei szerint a közelmúltban az alábbi tartományok ajándékoztak karácsonyfát a Vatikánnak: Olaszországból Trento (2004), Calabria (2006), Dél-Tirol (2007), Molise (2012), Felső-Ausztria (2005), Alsó-Ausztria (2008), Bajorország (1984, 2013). 2011-ben a munkácsi görög katolikus püspökség küldte a fenyőfát a Szent Péter térre Rahóból (Máramaros m.). A Magyar Távirati Iroda tudósítása szerint 2013-ban Csehországban nőtt karácsonyfa díszítette a Szent Péter teret, de az nem a csehországi Domazlice városa, hanem a bajorországi Waldmünchen ajándéka volt. A 25 m magas, mintegy hatvanéves fenyőfa a cseh–német határon fekvő erdőből való, mivel a fát kereső bizottság a német oldalon nem talált megfelelő példányt. Domazlice és Waldmünchen testvérvárosok. Miroslav Mach, Domazlice polgármesterének nyilatkozata: „A fáért mi nem kérünk pénzt, de hivatalosan valóban Waldmünchen ajándékáról van szó. Megegyeztünk, hogy egyben a karácsonyfát a cseh-német barátság jelképének is minősítjük." A fenyőfa ünnepi kivilágításán cseh és német személyiségek egyaránt részt vettek. Az erre az alkalomra érkezett cseh és német zarándokokat Ferenc pápa is fogadta. A Vatikáni Rádió tudósítása szerint 2014-ben a Szent Péter téri karácsonyfát a dél-olaszországi Calabria tartományból Catanzaro önkormányzata ajándékozta. Jegenyefenyő, 25,5 m magas, törzse alul 55 cm vastag. Ezekben az esetekben nem értesültünk bonyodalmakról. Mindenütt emelkedett szellemben, jó légkörben adventi örömmel zajlott le a hatalmas fa kiválasztása, kivágása, búcsúztatása, szállítása, kísérése, Szent Péter téri fogadása, felállítása. A karácsonyi ünnepkör elmúltával a hatalmas fenyőből szegény családok gyermekeinek készülnek játékok, valamint kerti padok és iskolai bútorok. Újrahasznosítása során félkész anyagokat is gyártanak belőle, amelyeket a gyerekek kézműves foglalkozások során festhetnek vagy faraghatnak (Földvári 2008, 141). Az óriási karácsonyfák kivágása ellen az olasz környezetvédők kezdettől fogva tiltakoznak.

Ugyancsak a Vatikáni Rádió adott hírt a világ legnagyobb fénykarácsonyfájáról a középolaszországi Umbria tartomány Gubbio városából. 2014. december 7-én Ferenc pápa táblagéppel, távirányítással kapcsolta fel közel ezer égőjét. A Szentatya élő video-összekötetésen keresztül óriáskivetítőkön köszöntötte az ünnepség résztvevőit. 2012-ben Giorgo Napolitano olasz államfő, 2011-ben XVI. Benedek pápa kapcsolta fel a díszvilágítást. 1981-ben indult a kezdeményezés, hogy létrehozzák a világ legnagyobb virtuális karácsonyfáját a Gubbio feletti hegyoldalon, ahol az ünnepi fényinstalláció 750 m magas, 450 m széles. Pietro Parolin bíboros, vatikáni államtitkár 2014. december 8-án Assisiben, az alsó bazilika előtti téren gyújtotta meg a karácsonyfa égőit, majd megáldotta a fát a betlehemi jászollal együtt.

Brüsszelben is a főtéren (*Grande Place*) egymás szomszédságában állítják fel a karácsonyfát és a jászlat. Karácsonyfa céljára 1954 óta minden esztendőben Helsinki ajándékoz egy óriásfenyőt a belga fővárosnak (Vilkuna 1969, 332). A jászlat életnagyságú szobrokkal és élő állatokkal, ökörrel, szamárral, juhokkal rendezik be. Karácsonykor a pásztorokkal, vízkeresztkor a napkeleti királyokkal. Brüsszel bürokratái merő tapintatból 2004-ben betiltották a karácsonyfa-állítást az Európai Unió fővárosában. Azzal érveltek, hogy a karácsonyfa sértheti az ott élő nem keresztény vallási kisebbséget. A fenyő helyére az „elektronikus téli fa" elnevezésű, különböző műsorokat sugárzó tévéképernyőkből felállított szerkezetet terveztek. Sátáni tervük nem valósult meg: Brüsszel főterén 2004-ben is volt, s azóta is minden évben van karácsonyfa. Strasbourgban az Európai Parlamentben is komoly vita alakult ki arról, hogy épületében lehet-e karácsonyfát állítani. Minden évben állítanak, főként a lengyel képviselők akarták, de ez sokaknak nem tetszett.

A Magyar Televízió híradójából értesülhettünk róla, hogy Lisszabonban, 2004-ben 25 méter magas mindenki karácsonyfáját állítottak 350 ember közreműködésével. Lisszabon egyik legszebb részén, a Hieronimus kolostornál kapott helyet. Kétmillió világító üveggömb díszítette, „csillagszórói" tűzijátékhoz voltak hasonlíthatók. Az épületek fölé emelkedő karácsonyfát a portugál főváros minden pontjáról jól lehetett látni. Az óriási méretű, lisszaboni karácsonyfák nem fenyőfák, mivel Portugáliában az éghajlati adottságok miatt a fenyők nem nőnek az égig. A nagy fa díszítése, megvilágítása olyan hatást kelt, mint egy valódi fenyő. Lisszabonon kívül a többi portugál város főterén is állítanak óriási fát, amit a polgárok közösen díszítenek. Otthon a gyerekekkel közösen készített díszeket felakasztják a közös karácsonyfára. E szép hagyomány révén a város lakói adventben közelebb kerülnek egymáshoz, karácsonyuk meghitt közösségi ünneppé válik. Így díszítik a mindenki karácsonyfáját a nagyvárosban, Portóban vagy a kisvárosban Bragában. Utóbbi helyen sok művész együtt tervezi az utcák karácsonyi dekorációját és a főtéri karácsonyfa díszítését. A tengerentúli latin országokból említem Kubát, Havannában is állítanak utcai karácsonyfákat, pl. az üzletek elé. Adatbázisomba 2005. december 30-án a havannai utcán készült fénykép került, szépen feldíszített, magas karácsonyfával.

Végül a nagyvilágból egy igazán egyedülálló helyen állított karácsonyfáról szól a Magyar Távirati Iroda jelentése 2004-ből: víz alatt állított fel karácsonyfát a világ legmélyebb tavában, a Bajkál-tóban harminc orosz búvár. Egy irkutszki búváregyesület tagjai vállalkoztak a szokatlan akcióra: a parttól mintegy száz méterre buktak le a mélybe – természetesen nem a legnagyobb, 1637 méteres mélységbe, hanem csak 15 méterre, és ott állították fel a fát. A búvárok, akiknek egyike Télapónak öltözött, pezsgőt is bontottak a vízben, és szívószállal hörpintették fel az üveg tartalmát. Maga a vállalkozás nem előzmények nélküli: a felső-ausztriai Gmunden vízi mentői 1966 óta a Traun-tóban állítanak karácsonyfát a vízbefúltak emlékére (Gaigg 2001, 3). Szintén az MTI tudósított 2004-ben Kínából egy szokatlan anyagból, sörösüvegekből készült mindenki karácsonyfájáról: Sanghajban az Idő terén sörösüvegekből építettek karácsonyfát. Az üvegfa talapzatának átmérője 4,5, magassága 6,5 méter, súlya 5,5 tonna. Kínában évente több mint 5 százalékkal növekszik a söripari vállalatok forgalma. A 2005. évben a növekedéshez a sörösüveg-karácsonyfa is hozzájárulhatott. Ugyancsak az MTI adott hírt 2010-ben Abu-Dzabi (Egyesült Arab Emírségek) az Emirates Palace Hotel előtt állított karácsonyfájáról: 13 méteres fenyő, 131, összesen 11 millió dollár értékű arany-, gyémánt-, zafír- és más drágakő díszekkel ékesítették.

Magyarországon már az első világháború idején ismerték, használták „az ország karácsonyfája" kifejezést. Tormay Cécile *Bujdosó könyv*ének 1918. december 23–24-ei bejegyzésében említette. „Ennél szomorúbb karácsonya még nem volt Magyarországnak! Nem ég világ az ország karácsonyfáján, bitófa lett a fából, és hozzákötözve áll a mi nemzedékünk, melyet minden magyar nemzedéknél jobban megsebzett a végzet" (Tormay 2015, 164).

Budapesten már a két világháború közötti időszakban a Rókus Kórház előtti terecskén állítottak a szegényeknek, hajléktalanoknak, családnélkülieknek vigaszul szánt mindenki karácsonyfáját (Békés 1973, 117). Villanygyertyákkal kivilágított karácsonyfa az 1940-es évek első felében Budán, a Gellért-hegy lábánál, Pesten, a Keleti pályaudvar főbejárata előtt is állt (Bárczy 1981, 343). 1954-től az 1989/90-es rendszerváltásig a Parlamentben várta feldíszített fenyőfa az egész országból kiválasztott úttörőket. Parlamenti fenyőünnepről készült felvételek köszönnek ránk a korszakot bemutató fotóalbumok lapjairól (Gál 2005, 177; Valuch 2006, 162). A rendszerváltás után a Parlament elé is került mindenki karácsonyfája. 1999-ben helikopter hozta a Pilisből azt a 18 méter magas, mintegy másfél tonna súlyú fenyőfát, amit a Parlament főbejárata elé állítottak. 2004-ben a Fejér megyei Velencén vágták ki a szintén 18 méteres fenyőfát, amit egy magánszemély ajánlott fel Kossuth téri karácsonyfának. 2007-ben az erdélyi Szovátáról (Maros-Torda m.) érkezett. 2008-ban pedig az Északerdő Zrt. ajánlotta fel. A Bükki Nemzeti Park közepén megbúvó Répáshuta mellett vágták ki a lucfenyőt, amit éjszaka szállítottak különleges, 24 méteres honvédségi járművel a Kossuth térre. Több ezer bordó és arany gömbbel, 19 ezer apró égővel ékesítették fel. Az ország karácsonyfájaként a december 6-án megnyílt Parlament előtti Meseváros leglátványosabb főszereplője volt. 2010-ben az árvízkárosult, de az elöntéstől meg-

mentett Erdőhorváti (Zemplén m.) hálából ajándékozta az ország karácsonyfáját. A Magyar Katolikus Rádió adta hírül 2014. december 8-án, hétfőn: „Felállították az ország karácsonyfáját a Kossuth téren. A 19 méteres, 2 tonna súlyú fenyőt kedden díszítik fel. Gödöllő térségéből, a valkói erdőgazdaságból érkezett az ország karácsonyfája, ami december nyolcadika és január hatodika között lesz látható a budapesti Kossuth téren – közölte a Honvédelmi Minisztérium Nemzeti Rendezvényszervezési Hivatal. A Kossuth tér megújulásakor a tervezők már számoltak a fa kihelyezésével, így állandó, földbe süllyesztett foglalat is helyet kapott a délnyugati oldalon, ami a kialakított hevedercsatlakozókkal erős szélben is képes stabilan tartani a hatalmas fát." 2016. adventjén a Székesfehérvár melletti Sárszentmihályról, a Zsédely család portájáról szállították a Kossuth térre a 36 éves, 24 méter magas, 4,4 tonna súlyú ezüstfenyőt, amit 2400 méternyi ledes fényfüzérben 33 600 színes izzóval ékesítettek. Törzsvastagsága 50 cm-re rúgott. Szánkókból kialakított kordon vette körül. Vízkeresztet követően faanyagát tűzifaként rászoruló tűzoltócsaládoknak ajándékozták, a szánkók is jótékonysági akció keretében találtak gazdára. Az ország karácsonyfája mellé óriás betlehemet is állítottak, amelynek figuráit a Magyar Állami Operaház díszletműhelyében készítették 2005-ben. Mellette helyezték el a hatalmas adventi koszorút is. Zuglóban, a forgalmas Bosnyák téren is állítanak mindenki karácsonyfáját. Újbudán, a Feneketlen-tó vizén/jegén is minden évben magas karácsonyfát láthatunk.

Pesten a Vörösmarty téri karácsonyi vásár bejáratánál a Váci utca felől hatalmas mindenki karácsonyfája fogadta a látogatókat, amelyre 2004-ben karácsonyfadíszként szalmából készült adventi koszorúalapokat függesztettek. A vásár Deák Ferenc utcai szélső sátránál is egy magas karácsonyfa üdvözölte a belépőket. Egyes sátraknál is állítottak kisebb karácsonyfát, egyiknél műfenyőt, a másiknál száraz ágakból készültet fényképeztem. Jászlat is állítottak a sátrak közé, nagy, sokalakos, színes betlehemet. Igazi látványosságnak számított a 2004-es karácsonyi vásárban az Európai Unióba frissen felvett országok jellegzetes karácsonyfáinak sora. Lengyelország, Litvánia, Ciprus, Magyarország, Észtország, Csehország, Málta, Litvánia, Szlovákia, Szlovénia, díszítésükben egymástól kissé eltérő karácsonyfáit láthattuk, s ez már önmagában is dokumentálta a karácsonyfa kelet-európai elterjedtségét.

A karácsonyi vásár közvetlen környezetében, a pesti Belváros üzletei, szórakozóhelyei, galériái, szállodái, bankjai, irodaházai elé az utcára, kirakatukba, előcsarnokukba szintén karácsonyfákat állítanak. Kis karácsonyfa fogadott 2004. december 14-én a Várban, az Országház utcában, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének folyosóján, 2004. december 18-án Zuglóban, a Kodolányi János Főiskola Angol utcai épületében, a bejárattal szemben, a földszinti folyosón. Ugyanígy a Magyar Tudományos Akadémia Széchenyi téri palotájának és Nádor utcai irodaházának előcsarnokában is fényképezhettem a karácsonyfát. Akad olyan hely, ahol a karácsonyfa a kelleténél is tovább megmarad. Egy kelenföldi virágüzlet tetején még nyáron is, de talán több éven

át, ott áll az elszáradt karácsonyfa. Az üzletben karácsony előtt műfenyőket is árulnak.

Székesfehérváron is már a két világháború közötti időszakban megjelent a mindenki karácsonyfája. A *Székesfehérvári Friss Ujság* 1930. december 28-ai riportja szerint: „A város három pontján gyúltak ki a lángok a Mindenki karácsonyfáján, amelyek alatt elhelyezett perselyekbe csörömpölve hullottak a fillérek. A szeretetcsomagokat könnyeiket pergetve vették át az ínségesek. Legtöbben a püspökkuton elhelyezett karácsonyfa alatt voltak. Akik nélkülözték a szeretetet a szent estén, távol az otthonuktól, a szeretteiktől, magukba feledkezve állottak meg a havas estében a Mindenki karácsonyfája alatt, amelynek tetején, égi jelként ragyogott a Betlehemi csillag…" Az 1930-as években a Városháza elé állították, apró, színes égők világítottak rajta esténként, alatta perselyt helyeztek el, amibe az önhibájukon kívül szegénysorba került emberek, családok számára gyűjtöttek (Gelencsér 1995, 10). Egy ismeretlen versíró a *Székesfehérvári Friss Ujság* 1937-es karácsonyi számában arra biztatta a kislányokat, hogy segítsenek a szegényeken és árvákon, adakozzanak a „Mindenki fája" alá:

Teljesedjék kicsi szívük
parányi kis vágya
hadd ragyogjon nékik is a
karácsonyfa ága.

Az utcákon fog majd állni
A „Mindenki fája"
Menjetek és ajándékot
Tegyetek alája.

A Rákosi-korszak után, 1956. december 19-én hozott kormányrendelet rehabilitálta a karácsonyt, újra kétnapos ünneppé, munkaszüneti nappá nyilvánította. Így 1957-ben a munkahelyeken, iskolákban fenyőünnepélyeket rendeztek, a városok főterén mindenki karácsonyfáját helyeztek el. A korabeli újsághír szerint: „Székesfehérvárott és Sztálinvárosban [Dunaújváros] a két városban mindenki karácsonyfáját állították fel a város közepén. A székesfehérvári mindenki karácsonyfája a szökőkút tetején pompázik majd" (Hock 2007, 8). A szökőkút nem más, mint a Püspökkút helyén 1943-ban elhelyezett országalma, amelynek felső felét a kereszttel együtt 1945 után eltávolították, kúp alakban bedeszkázták, a tetején esténként vörös csillag világított. 1962-ben burkolatát a csillaggal együtt lebontották, a gömb alsó felébe szökőkutat szereltek.

Miután az országalma két lépcsőben – előbb a felső részével, később a kereszttel – 1986-ban visszanyerte eredeti alakját, 1990-től a mindenki karácsonyfája kissé délebbre, a Városháza elé került. Dunaújvárosban is a Városház téren – a korábbi Lenin-szobor helyén – áll a szépen kivilágított köztéri karácsonyfa.

Fehérváron ma is a Városház téren áll, ahol a karácsonyi vásár zajlik. A fenyő megérkezéséről, felállításáról, díszítéséről a helyi újságok írásban és képben rendszeresen beszámolnak. A *Mi újság?* című lapban 2004. december 1-jén olvashattuk: „Már áll a Városház téren Székesfehérvár idei évi karácsonyfája. A több mint 14 méteres fenyőfát egy 80 tonnás daru segítségével állították a helyére a Székesfehérvári Tűzoltóság szakemberei. Ahogy eddig minden évben, idén is a Fehérvári Művészek Társasága és a Tóparti Gimnázium művészeti tagozatos diákjainak alkotásai díszítik Fehérvár ünneplőbe öltözött karácsonyfáját." A *Fejér Megyei Hírlap* 2007. november 24-ei tudósítása szerint: „A városi tűzoltók tegnap felállították a nagykanizsai erdőből érkezett tízméteres fenyőfát, amely az idén a város lakóinak közös karácsonyfája lesz. A kialakított helyre felállított fa díszeit az idén is a Tóparti Gimnázium és Művészeti Iskola diákjai helyezik el az ágakon. A fenyődíszek egy részét viszont a megyeszékhely 22 óvodájának 134 csoportjába járó aprónép fogja elkészíteni az óvónők közreműködésével. Az előre elkészített formákat kivágják, színezik, minden apróság keze munkája látható lesz a karácsony előtti hetekben. Így lesz a hatalmas fenyő minden fehérvárié, az ideérkező turisták, a bejárók is megcsodálhatják a gyerekek munkáját." A *Fehérvári 7 Nap* írta 2008. november 28-án: „Advent első napjára díszbe öltözött a város 10 méter magas karácsonyfája is: a Tóparti Gimnázium diákjai ötven mézeskalácsot formázó – nem ehető – figurával ékesítették fel. Három hétig formázták, díszítették a figurákat, hogy örömet szerezzenek mindenkinek." 2014-ben egy magánszemély Székesfehérvár-Maroshegyről ajánlotta fel a 13 méter maga fenyőt, amit a székesfehérvári hivatásos tűzoltók állítottak fel a Városház téren, a karácsonyi vásárban. Az egyes városrészek is állítanak mindenki karácsonyfáját, rendeznek szabadtéri karácsonyfa-ünnepélyt, adventi gyertyagyújtást, s erről a lapok is hírt adnak:

„A Feketehegy-Szárazrét Polgári Egyesülete adventi gyertyagyújtást tart vasárnap, 17 órakor a Bébic utca és Rába utca sarkán felállított karácsonyfánál, ahol forró teával várják a lakókat" (*Fejér Megyei Hírlap*, 2001. december 18.).

„*Lakótelepi fenyőfa.* December 21-én (pénteken) 17 órai kezdettel fenyőfaünnepséget szerveznek a Palotavárosban a Kodolányi utca környékén lakók, az Alba Regia Ifjúsági és Szabadidős Egyesület és László Ferenc. Az utcában található füves területen 15 órakor díszítik fel a karácsonyfát, 16.30-kor óvodások adnak műsort, 17 órakor pedig a gyerekeknek kedveskednek karácsonyköszöntő meglepetéssel" (*Fejér Megyei Hírlap,* 2001. december 12.). A székesfehérvári Szent István Király Múzeum kortárs képzőművészeti gyűjteménye őrzi Szűcs Attila *Lakótelep karácsonyfával* című, 2003-ban készült festményét.

A székesfehérvári vasútállomás indulási csarnokának közepén évtizedek óta magas karácsonyfa köszönti az ünnepek alatt utazókat. Korábban, az elszenvedett karcsúsítások előtt, a Magyar Államvasutak székesfehérvári magasépítési pályamesteri szakaszának ácsai állították fel úgy, hogy az ne dőljön az utasokra. A közúti szállítást is meghódította: 2004. december 13-án Székes-

fehérváron egy kamion vezetőfülkéjében elhelyezett, színes égőkkel felszerelt műanyag karácsonyfát fényképeztem.

Székesfehérvár Belvárosában is karácsonyfával dekorálják az üzletek bejáratát és kirakatait. Karácsonyfát állítanak a benzinkutaknál, a bevásárlóközpontokban és azok parkolójában. A közintézményekben is karácsonyfa várja az ügyfeleket. 2004 decemberében a városi gyámhivatal és az okmányiroda közös folyosóján, a Fiskális úti orvosi rendelő várójában és a Kodolányi János Főiskola Ybl-épületének folyosóján fényképeztem feldíszített karácsonyfát. Magas fát állítottak minden évben a főiskola főépületének aulájában is, ahol a tanárok, dolgozók hagyományos karácsonyi vacsoráját rendezték.

A Székesfehérvár melletti Zámolyon a Szép Ilonka Faluháznál állítják fel a mindenki karácsonyfáját. Zámolyon 2011-ben több mint háromezer mécsesből raktak ki „karácsonyfát" a Dózsa utca végén fekvő füves területen. Megvalósítására a helyi rendőrség vállalkozott az általános iskolás gyerekek és az Őszidő nyugdíjasklub tagjainak közreműködésével. Bakonykúti (Fejér m.) közös fenyőfájáról a *Fejér Megyei Hírlap* 2005. december 22-ei száma is beszámolt: „A település önkormányzatának képviselő-testülete ismét megrendezte a falukarácsonyt. Tegnap a játszótéren felállított közös fenyőfa körül gyülekezett a falu apraja-nagyja, a közös műsor mellett a nyugdíjasok közt 45 ajándékcsomag, a gyerekek körében mintegy 15 Mikulás-csomag talált gazdára." Az ajándékcsomagok száma, aránya is tükrözi demográfiai problémáinkat. Székesfehérvár és Aba között, Belsőbárándon 2005 óta a település központjában, a buszfordulóban ültetett fenyőfát díszítik fel minden karácsonykor. Nagykarácsonyban (Fejér m.) a Mikulásház udvarán áll feldíszített karácsonyfa. Enyingen 2004-ben a Simon pékség előtt állított karácsonyfára péksütemények is felkerültek. Veszprémben az Óváros térre állítják a magas, szépen feldíszített mindenki karácsonyfáját. Tapolcán a város karácsonyfája a postahivatal előtti magas, élő fenyő. Színes égői december közepétől vízkeresztig, sötétedéstől hajnalig világítanak (Kríza 1989, 183). Sopronban a Fő téren, a karácsonyi vásár és fesztivál helyszínén áll, 2004-ben a kétemeletes vármegyeháza főpárkányáig ért. Kaposvár főterén már az 1990-es rendszerváltás előtt is állítottak mindenki karácsonyfáját. A 2002-ben megújult Fő térre a korábbiaknál szebb és nagyobb karácsonyfa kerül minden adventben az adventi koszorúval és a Pajtaszínházzal együtt, ahol fellépnek a kaposvári óvodák, iskolák gyermekei, hagyományőrző csoportok, amatőr színjátszók.

Szigligeten (Veszprém m.) az ünnepi felkészülés során karácsonyfát állítanak a Balatonban. Az újévi csobbanás szervezői december 24-én a strandon beviszik a feldíszített karácsonyfát a vízbe, amit január elsején az újévi csobbanás alkalmával hoznak ki a résztvevők a Balatonból. A bátor emberek hada, félezren berohannak a jéghideg vízbe. Azok hozhatják ki a település Balatonban felállított karácsonyfáját, akik elsőnek érik el. A leggyorsabb csobbanókat illeti a fa tetejére akasztott pálinkásüveg és a közel hatezer néző elismerése (Gy. Zs. 2019).

Ráckeve mindenki karácsonyfáját szemináriumi dolgozatában a Kodolányi János Főiskolán tanítványom, Szále Rita mutatta be: „Az adventi időszak elején, tehát a legelső vasárnap előtti pénteken kerül megrendezésre egy közös városi program, amely az Advent első éjszakája nevet kapta. Ilyenkor állítjuk fel a város karácsonyfáját, és kigyúlnak advent első fényei az utcán. Mindig jön valakitől felajánlás a karácsonyfára, amelyet a férfiak kivágnak, és a város főterére szállítanak. Ilyenkorra az óvodák és iskolák elkészítik díszeiket, amelyeket majd a fára rakunk. Közben egy villanyszerelő, aki ezt minden évben feladatul kapja, felszereli az égőket. A helyi étterem-tulajdonosok is készülnek, mert ők a jeles napon forralt borral, teával, sült gesztenyével és más finomságokkal látják vendégül a város lakóit. Immár két éve édesanyám egyesülete is állít standot, az előző évben is én kínálgattam a húgommal és a barátaimmal a tagok által sütött süteményeket, a közösen készített forralt bort. Műsor is szórakoztatja a látogatókat, a helyi és a környékbeli csoportok lépnek fel énekkel, verssel vagy tánccal. A gyerekek mikulásokkal utazhatnak a lovas kocsikon. A mindenki karácsonyfáját egy társaság szokta felállítani és díszíteni, képviselők, a szüleim és barátok. A város másik, kisebb karácsonyfáját a polgármesteri hivatal dolgozói díszítik fel a hivatal előtt álló fenyőfán." Pozsonyban is a főtéren, a Nemzeti Színház előtt áll a színházépületnél jóval magasabb mindenki karácsonyfája, ahogy azt Földes László fényképfelvétele megörökítette 1957-ben.

Révkomáromban a városháza előtti Klapka tér sarkán áll a hatalmas karácsonyfa. A *Százhalombattai Hírtükör* 2005. december 23-ai száma írta: „*Mindenki karácsonyfája*. A város karácsonyfáját december 13-án állították fel. A hatalmas ezüstfenyőt Néma István és felesége ajánlotta fel a százhalombattaiak számára. A dunafüredi család kertjéből az Árpád 2000 Bt. vágta ki a fát, a Pantech Kft. szállította a Szent István térre, majd a Paraton Kft. helyezte rá a 2000 izzóból álló égősort." Mohácson is a főtéren, a városháza előtt, a fogadalmi emléktemplom közelében állítják fel a mindenki karácsonyfáját. A függőlegesen ráhelyezett hat izzófüzérrel különlegesen megvilágított fa magasabb a városháza kupolájánál (Máy–Szökőcs 2002, 114). Pécsett a mindenki karácsonyfája a Széchenyi téren a dzsámi előtt, Hunyadi János lovasszobra mellett emelkedik. Az Advent Győrben–Téli Fesztivál résztvevői a Széchenyi téren csodálhatják meg a mindenki karácsonyfáját. Debrecenben a Nagytemplom közelében, a Kossuth téren helyezik el a mindenki karácsonyfáját. 2005-ben Tiszadobról hozták a 14 méter magas fenyőt, amit 40 ezer miniizzóval díszítettek. Tokajban az utóbbi másfél évtizedben a városi önkormányzat állítja a mindenki karácsonyfáját a római katolikus templom előtti térre (Bihari Nagy 1997, 547). Csíkszereda honlapján olvashattuk 2004. december 3-án: *„Áll Csíkszereda karácsonyfája.* Decemberben ünnepi díszbe öltöznek a városok, falvak, az üzletek, a kirakatok szebbnél szebb csomagolású áruktól roskadoznak, esténként kivilágított utcák fokozzák az ünnepi hangulatot. Nem hiányozhat természetesen a karácsonyfa sem a főterekről. Csíkszeredában is áll már a Tulipán áruház előtt a Mindszenti Közbirtokosság ajándéka, a 10 méter magas fenyőfa. Tegnap díszek is kerültek rá, a régieket

feljavították, továbbá újak is magukra vonják a gyerekek vágyakozó pillantásait. Remélhetőleg mindenki számára tartogat örömet ez a hónap."

A karácsonyfa életképességét bizonyítja, hogy miután meghódította az északi félteke családi otthonainak jelentős részét, sőt Ausztráliát is, közterekre kerülve szélesíteni tudta funkciórendszerét. Már jóval karácsony előtt a tereken, utcákon a karácsonyi időszak eljövetelét hirdeti, az ezzel kapcsolatos ajándékvásárlásra figyelmeztet. A világháborús hősi emlékműveknél, temetőkben állított közös karácsonyfák a halottkultusz irányába bővítették szerepkörét.

IRODALOM

Bárczy János: *Zuhanóugrás.* Budapest, 1981.

Békés István: *Szegény ember gazdag városban. Fejezetek Budapest művelődéstörténetéből 1867–1917 között.* Budapest, 1973.

Bihari Nagy Éva: *A karácsonyi böjt és a karácsony Tokajban és Bodrogkeresztúron.* Varia ethnographica et folkloristica. Ujváry Zoltán 65. születésnapjára. Szerk. Szabó László, Keményfi Róbert. Debrecen, 1997, 546–549.

Botos László: Székelyföldi fenyők a Vatikánnak. *Heti Válasz* I, 35 (2001. december 7.), 1.

Brouček Stanislav – Jeřábek Richard (szerk.): *Lidová kultúra. Národopisná Encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. III.* Praha, 2007.

Brown, Angela: Vom „germanischen Julfest" zum „Totenfest" – Weihnachten und Winterhilfswerk-Abzeichen im Nationalsozialismus. *Deutsches Historisches Museum Magazin*. Heft 14, V, Winter. Berlin, 1995, 23–30.

Fochler Rudolf: *Von Neujahr bis Silvester. Volkstümliche Termine in Oberösterreich.* Linz, 1971.

Földvári Zsuzsa: Osztrák karácsonyfakultusz. Üzletünnep. *Heti Világgazdaság,* 2008, XXX, 51–52 (december 20.), 141.

Gaigg, Gerhard: Der Christbaum in Oberösterreich. *Kulturbericht*, 12, 2–3, Linz, 2001.

Galler, Werner: *Weihnachten in Niederösterreich.* Sankt Pölten–Wien, 1977.

Gál László: *„Csak a szépre emlékezem…" Budapesti élet-képek az 1950-60-as évekből.* Budapest, 2005.

Geiger, Paul – Weiss, Richard: *Atlas der schweizerischen Volkskunde, Kommentar.* Zweiter Teil. Basel, 1959.

Gelencsér József: Karácsonyi emlékek. *Fejér Megyei Hírlap,* 1995, LI, 295 (december 16.), 10.

Gy. Zs.: *Több százan mártóztak meg az új év első napján a Balatonban*. https://www.sonline.hu/közelet/helyikozelet/tobb-szazan-martoz… Letöltés: 2019. 03. 29. 11.07.

Hiiemäe, Mall: Der estnische Volkskalender. *FF Communications,* No. 268, Helsinki, 1998.

Hock Tamás: Ötvenéves a karácsony. 1957-ben volt az első fenyőfa-ünnepély. *Fehérvári 7 Nap*, 2007, XII, 51, (december 21.), 8.

Horváth Sándor: *A* grádistyei horvátok jeles napi szokásainak interetnikus kapcsolatai. *Savaria,* XXXV, Szombathely, 2012, 301–313.

Jančár, Josef és szerzőtársai: *Lidová kultura na Moravě.* Brno, 2000.

Jones, Anthea: *The Cotswolds.* Chichester, 1997.

Karjalainen, Sinpa–Korhonen, Teppo–Lehtonen, Juhani U. T.: *Uusi ajantieto.* Helsinki, 1989.

Kensuke, Shimizu: *Christmas Seasons of Turku in 2002–2004. Events, Visual Effects, Views and Comparisons among Europe, Japan and Turku.* Master's thesis. Turku, 2005.

Kríza Ildikó: A változó karácsony. *A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve,* XXIV–XXVI, Nyíregyháza, 1989, 181–186.
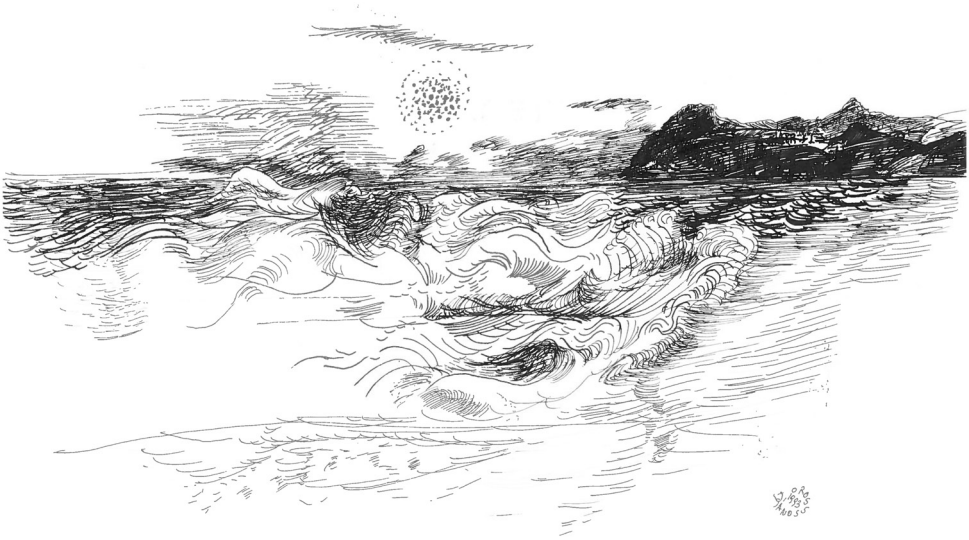
Lohberger, Hans: Der Weihnachtsbaum in Graz. *Blätter für Heimatkunde*, XXXV, Graz, 1961, 123–125.
Mantel, Kurt: *Geschichte des Weinachtsbaumes und ähnlicher weihnachtlicher Formen. Eine kultur- und waldgeschichtliche Untersuchung.* Hannover, 1975.
Máy Péter – Szökőcs Béla: *Mohácsi album.* Mohács, 2002.
Pinzl, Richard – Tögel, Gustl: *Der Christbaum.* München, 1968.
Sárközy Júlia: Római karácsony. *Európai Utas,* XVI, 4, 2, Budapest, 2005.
Spamer, Adolf: *Weihnachten in alter und neuer Zeit.* Jena, 1937.
Talbot, Rob – Whiteman, Robin: *Cotswolds Landscapes.* London, 2000.
Talve, Ilmar: *A finn népkultúra.* Debrecen, 2000.
Tormay Cécile: *Bujdosó könyv.* Szeged, 2015.
Valuch Tibor: *Hétköznapi élet Kádár János korában.* Budapest, 2005.
Večerková, Eva – Frolcová, Věra: *Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury.* Praha, 2010.
Vilkuna, Kustaa: Finnisches Brauchtum im Jahreslauf. *FF Communications,* No. 206, Helsinki, 1969.
Walter, Sepp: *Steirische Bräuche im Laufe des Jahres.* Trautenfels, 1997.
Wähler, Martin: *Thüringische Volkskunde.* Jena, 1940.
Weber-Kellermann, Ingeborg: *Das Weihnachtsfest. Eine Kultur- und Sozialgeschichte der Weihnachtszeit.* Luzern–Frankfurt a. M., 1978.
Weiss, Richard: *Volkskunde der Schweiz. Grundriss.* Erlenbach–Zürich, 1946.
Weiss, Richard: *Sprachgrenzen und Konfessionsgrenzen als Kulturgrenzen. Auf Grund des Atlasses der schweizerischen Volkskunde (ASV).* Laos I. Stockholm, 1951, 96–100.
Wolfram, Richard: Christbaum und Weihnachtsgrün. *Österreichischer Volkskundeatlas*, 2, Lieferung, Wien, 1965.